

ÖN LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN OTİZME YÖNELİK ALGILARININ METAFORLAR YARDIMIYLA İNCELENMESİ; SİVİL HAVACILIK VE KABİN HİZMETLERİ ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Gülnaz KARAHAN¹

Öğr. Gör. Halime Nur SEZER²

ÖZ

Günümüzde her yerde rastlayabileceğimiz farklı gelişen bireylerle ve özellikle otizmlilerle iletişim kurmak hizmet sektöründe görev alacak mesleki ve teknik eğitim alan öğrenciler için önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı Sivil Havacılık ve Kabin Hizmetleri öğrencilerinin otizme yönelik algılarının metaforlar yardımıyla incelenmesidir. Araştırmada, betimsel tarama modeli ve enlemesine kesitsel desen kullanılmıştır. Çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu elverişli örnekleme yoluyla belirlenen birinci ve ikinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Veriler açık uçlu bir anket aracılığıyla toplandığı için özellikle kişisel bilgilerin gizlenmesi, verilerin toplanması ve verilerin analizi sürecinde etik ilkelere özen gösterilmiştir. Toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmada iki alan uzmanı bir arada çalışarak kod ve temaların oluşturulması sürecinde görüş birliğine varmışlardır. Sonuçlar incelendiğinde, ön lisans öğrencilerinin; büyük çoğunluğunun otizmlilerle hayatlarında hiç karşılaşmadığı; otizm ile diğer engel türleri (down sendromu, öğrenme güçlüğü vb.) arasında ayrım yapamadığı ve en çok otizmlilerle iletişim kurma konusunda eğitimlere ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Konuyla ilgili tespitler neticesinde; hizmet sektöründe görev alacak personelin yetiştirilmesinde otizm ve farklı gelişimsel özellik gösteren bireylerle ilgili eğitimlerin program içeriklerine yerleştirilmesinin; öğrencilerin öğrenimleri sırasında otizm ve farklı gelişen gruplarla etkileşimsel atölyeler benzeri organizasyonlarla bir araya getirilerek farkındalık kazanmalarının sağlanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ön lisans, Otizm, Algı, Metafor, İçerik Analizi.

Jel Kodları: I, I23

---

¹Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, gkarahan@fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7175-1352

²Öğretim Görevlisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, hnsezer@fsm.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9239-9685

**EXAMINING THE PERCEPTIONS OF ASSOCIATE DEGREE STUDENTS
TOWARDS AUTISM WITH THE HELP OF METAPHORS;
CIVIL AVIATION CABIN SERVICES EXAMPLES**

ABSTRACT

Today, communicating with different developing individuals that we can encounter everywhere and especially with individuals with autism is important for vocational and technical education students who will work in the service sector. The aim of this study is to examine the perceptions of students towards autism with the help of metaphors. In the study, descriptive survey model and transverse cross-sectional pattern were used. Qualitative research method was used as the method in the study. When the results are examined, associate degree students; that the vast majority of individuals with autism have never encountered in their lives; It has been determined that they cannot distinguish between autism and other types of disabilities (down syndrome, learning disabilities, etc.) and that they need training on communicating with autistic individuals the most. As a result of the findings on the subject; the placement of trainings on autism and individuals with different developmental characteristics in the program contents in the training of personnel to be employed in the service sector; It is thought that it will be useful to bring students together with organizations such as autism and interactive workshops with different developing groups during their education and to raise awareness.

Keywords: Associate's Degree, Autism, Perception, Metaphor, Content Analysis.

JEL Codes: I, I23

GİRİŞ

Günümüzde dünya ulaşılabilir bir rotaya dönüşmüş, uzaklar yakın olmuştur. Bazen eğitim, bazen sağlık, bazen gezi ve bazen ziyaret gibi pek çok nedenle farklı gelişen bireylerde diğer bireyler gibi bu hizmet sektörünün kullanıcısı olmaktadır. Farklı gelişen bireylerle ve özellikle otizmlilerle iletişim kurmak hizmet sektöründe görev alacak mesleki ve teknik eğitim alan öğrenciler için önem taşımaktadır. Hizmet sektöründe görev alacak personelin yetiştirilmesinde kullanıcı çeşitliliğinin gözetilmesi ve gerekli eğitimlerle program içeriklerinin donatılması önem taşımaktadır.

Otizm, çocuklarda sosyal ilişkilerde güçlükler (akranları ile ilişki kuramama, başkaları ile kurulan sosyal – duygusal alanda sınırlı davranışlar), dil gelişimi ile iletişim zorlukları ve sınırlı ilgi alanı ve davranışların olması (düzen ve rutini bozmayan, tekrarlayıcı davranışlar ile nesnelere karşı duyulan sıra dışı ilgi ve takıntılar) ile kendini gösteren bir gelişimsel farklılıktır.

İlk kez 1980 yılında, bir grup bozukluğu tanımlamak için kullanılmıştır. Otizmin belirtileri, 3 yaşından önce gözlenmeye başlar. Çocuklarda konuşmanın gelişmemesi, adı ile seslenildiğinde bakmama, göz kontağı kurmama, oyuncak dışındaki eşyalarla ve aktivitelerle takıntılı uğraş, oyuncakla ilgilenmeme, taklit ile öğrenilen sosyal davranışları (baş baş yapma gibi) göstermeme durumları otizmin habercisi olmaktadır. Bununla birlikte çocuklarda olası değişikliklere tahammülsüzlük (sesten, ışıktan rahatsız olma; saçını kestirmeme, yeni eşya, ayakkabı giymeme gibi) sıklıkla gözlenmektedir.

Kabin memurları uçuş sırasında yolcuların emniyet, güvenlik ve konforundan sorumludurlar. Bu sorumluluğu yerine getirirken kabin memurlarının sahip olduğu bilgi, beceri farkındalıkları yaptıkları

iŖin kalitesini belirler. Havayolu iŖletmeleri yolcuların ihtiyaç, beklenti ve farklılıklarını anlayan kabin ekipleri ile Dünyanın pek çok farklı ülkesinden farklı kültürlere ve dile sahip insanları memnun etmeyi hedeflerler. Otizminin de bu farklılıklar gibi bilinmesi, anlaŖılması ve uuŖ emniyetini ve konforunu sağlayacak tedbirlerin alınması gereklidir.

Kabin hizmetleri programları müfredatlarında mezun öğrencilerin havayolunun rekabet ve konforu artıracak becerileri geliŖtirecek kalıcı bilgi, beceri ve davranıŖ kalıpları oluŖturacak Ŗekilde planlanmaktadır. Uçak içinde olabilecek farklı özelliklere sahip yolcuları tanımak, haklarında bilgi sahibi olmak kabin memurlarının iletiŖim becerilerini ve sonuç olarak da yolcu memnuniyetini olumlu etkileyecektir. Bu müfredatı uygulayacak yetkinlik sahibi akademik kadro ile öğrencilerin farkındalıkları becerileri artırılmalı ve koçluk sistemiyle bunların kalıcı hale gelmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla üniversitelerde kabin Hizmetleri Programları müfredatlarını geliŖtirmekte ve farklı alıŖmalarla öğrencilerin farkındalıklarını artırmayı hedeflemektedirler.

Metaforlar soyut kavramları açıklamak için kullanılan somut ögelerdir. Bilinenden bilinmeyene, yakın çevreden uzak çevreye kurulan bir bağ olarak tanımlanabilmektedir. Metaforlar kavram hakkındaki grŖ ve algıları tespit edebilmek için zihinsel bir süreç oluŖturmakta ve bireylerin kendi yakın çevrelerindeki yansımaları ortaya çıkararak bilgiyi yapılandırılmalarına olanak sunmaktadırlar (Arslan & Bayrakçı, 2006).

Bu alıŖmanın amacı, ön lisans (Sivil Havacılık ve Kabin Hizmetleri) ğrencilerinin otizme yönelik algılarının metaforlar yardımıyla incelenmesidir. Bu amaçla ön lisans ğrencilerinin otizme yönelik algılarını tespit etmek için metafor yöntemi ile inceleme yoluna gidilmiŖtir.

Bu alıŖmada ön lisans ğrencilerinin otizme yönelik algılarının incelenmesi ve öğrencilerin bakıŖ açısının ortaya konması hedeflenmiŖtir. Bugünün niversite öğrencileri, yarımın bireyleri olduğu için onların ilerideki mesleklerinde otizm kavramıyla ilgili olarak oluŖturdukları metaforlar toplumun otizme bakıŖını da yansıtmaktadır. Alan yazında otizm kavramıyla ilgili araŖtırmaların farklı konularda alıŖılmakta olduğu görülmektedir. Yapılan literatür taramasında sadece velilerin algılara yönelik bir alıŖma (yüksek lisans tezi) bulunmuŖtur (ŖıkŖık, 2016). Oysaki algı alıŖması olarak ğretmen adayı öğrenciler, öğretmenler üzerinde yapılan araŖtırmaların sıklıkla yapılmıŖ olacağı varsayılarak alıŖmaya baŖlanmıŖtır. Yerli literatürde niversite ğrencilerinde engellilik algısı ile ilgili ise yine bir adet (yüksek lisans tezi) alıŖmaya ulaŖılmıŖtır (Diğer, 2018). Yerli alan yazında benzer alıŖma olmaması ve hizmet sektöründe ilk olması nedeniyle bu araŖtırmamız oldukça önem taŖımaktadır. Bu bağlamda alıŖmanın literatüre katkı sağlaması ve yeni alıŖmalara zemin oluŖturması beklenmektedir.

Bu amaçla araŖtırma kapsamında aŖaėıdaki sorulara yanıt aranmıŖ ve kategoriler halinde incelenmiŖtir;

- n lisans (Sivil havacılık ve kabin hizmetleri) ğrencilerinin otizme bakıŖı nasıldır?

- Öğrencilerin otizmlili bireyleri tanıma durumu nasıldır?
- Öğrencilerin otizmlili bireyleri tanıma tercihleri nasıldır?
- Öğrencilerin otizmlili bireyleri tanımada öğrenilmesi öncelikli konulara bakışı nasıldır?
- Ön lisans (Sivil havacılık ve kabin hizmetleri) öğrencilerinin otizmi algılayışı nasıldır?
- Öğrencilerin otizme yönelik oluşturdukları metaforlar nasıldır?

1. METAFOR

Metaforlar soyut kavramları açıklamak için kullanılan somut öğelerdir. Bilinenden bilinmeyene, yakın çevreden uzak çevreye kurulan bir bağ olarak tanımlanabilmektedir. Metaforlar kavram hakkındaki görüş ve algıları tespit edebilmek için zihinsel bir süreç oluşturmakta ve bireylerin kendi yakın çevrelerindeki yansımaları ortaya çıkararak bilgiyi yapılandırmalarına olanak sunmaktadırlar (Arslan & Bayrakçı, 2006).

Metafor, kelimesinin kökeni oldukça eskilere antik Yunana dayanmaktadır. Kelime manası olarak meta: öte ve pherein: taşımak kelimelerinden oluşmaktadır. Metaforla ilgili ilk çalışmaları yapan Aristo'ya göre; aralarında tam benzerlik olmayan iki veya daha fazla nesnenin karşılaştırılması durumu olarak tanımlanmaktadır. Aristo söylemlerini öteye taşıyarak: “en önemli şeyin metaforun efendisi olmak olduğunu söylemiştir”. Aristo metafor açıklamasında; bir şeyi başka bir isimle çağırarak söylemini de kullanmıştır. Metaforlar bazı ortak özellikler taşımaktadır. Bu özellikler incelendiğinde; imgeyi farklı bir yeni bir imgeyle tanımlama, ögenin benzetme yönünü kullanarak betimleyebilme, kavramların farklı boyutlarını görebilme, imgeleri farklı bir kalıba sokarak yorumlama şeklinde sıralanmaktadır. Sahip olduğu temel özellikler dikkate alındığında metaforun her çalışma alanında kullanılabilir sade, pratik ve keşif dolu bir yöntem olduğu görülmektedir.

Metafor, zeka ve biliş ile ilgilidir. Çünkü sağlam bir metafor, sadedir ama güneş kadar parlaktır yani farklılıkların içindeki benzerliğin sezgisel olarak algılanmasını içerir. Benzer şekilde günlük olağan kelimeler zaten bildiklerimizi yansıtır, metaforlar yolu ile yeni şeyler keşfeder, yeni limanlara tutunuruz (Rosenman, 2008:393'den aktaran Kararımak & Güloğlu, 2012:123).

Yöntem olarak metaforu tanımlamak gerekirse, bir imge ya da olayın bireyde oluşturduğu algı ya da algılar bütünü şeklinde özetleyebiliriz. Metafor derinlemesine bir algılama sürecidir. Bu yöntemde bireyler bir imgeyi başka bir imgeyle açıklayarak o kavram ile ilgili algıladıkları derin dünyalarındaki duygu ve düşünceleri açığa çıkarmaktadır. Metafor bir araştırma yöntemi olarak, bireylerin zihinlerindeki algıları anlamak amacıyla literatürde kullanılmaktadır. Yapılan bu araştırmanın temel amacı da öğrencilerin duygu ve düşüncelerini derinlemesine inceleyerek algılarını tespit edebilmektir.

Alan yazında metafor kullanılarak yapılan çalışmalar incelendiğinde; öğrenci, öğretmen, müdür ve okul gibi kavramları inceleyen pek çok çalışmaya rastlanmaktadır. Bozlak (2002) yaptığı çalışmada

49 Üniversite öğrencisine ulaşmış ve dört farklı zamanda kendilerini değerlendirmelerini istemiştir. İnceleme sonunda 35 metafora ulaşılmış ve elde edilen bilgiler 4 grupta (hayvan, nesne, insan ve eylem) toplanmıştır. Sonuçta; ğrencilerin büyük bir çoğunluğunun kendilerini pasif olarak (sünger metaforu) algıladıkları ve öğrendiklerini yitirme kaygısı (Alzheimer metaforu) taşıdıkları tespit edilmiştir.

2. OTİZMLİ BİREYLER VE UÇAK SEYAHATI

Günümüzde dünya ulaşılabilir bir rotaya dönüşmüş, uzaklar yakın olmuştur. Bazen eğitim, bazen sağlık, bazen gezi ve bazen ziyaret gibi pek çok nedenle farklı gelişen bireylerde diğer bireyler gibi bu hizmet sektörünün kullanıcısı olmaktadır. Farklı gelişen bireylerle ve özellikle otizmlilerle iletişim kurmak hizmet sektöründe görev alacak mesleki ve teknik eğitim alan öğrenciler için önem taşımaktadır. Hizmet sektöründe görev alacak personelin yetiştirilmesinde kullanıcı çeşitliliğinin gözetilmesi ve gerekli eğitimlerle program içeriklerinin donatılması önem taşımaktadır.

Otizm, ocuklarda sosyal ilişkilerde güçlükler (akranları ile ilişki kuramama, başkaları ile kurulan sosyal – duygusal alanda sınırlı davranışlar), dil gelişimi ile iletişim zorlukları ve sınırlı ilgi alanı ve davranışların olması (düzen ve rutini bozmayan, tekrarlayıcı davranışlar ile nesnelere karşı duyulan sıra dışı ilgi ve takıntılar) ile kendini gösteren bir gelişimsel farklılıktır.

İlk kez 1980 yılında, bir grup bozukluğu tanımlamak için kullanılmıştır. Otizmin belirtileri, 3 yaşından önce gözlenmeye başlar. Çocuklarda konuşmanın gelişmemesi, adı ile seslenildiğinde bakmama, göz kontağı kurmama, oyuncak dışındaki eşyalarla ve aktivitelerle takıntılı uğraş, oyuncakla ilgilenmeme, taklit ile öğrenilen sosyal davranışları (baş baş yapma gibi) göstermeme durumları otizmin habercisi olmaktadır. Bununla birlikte çocuklarda olası değişikliklere tahammülsüzlük (sesten, ışıktan rahatsız olma; saçını kestirmeme, yeni eşya, ayakkabı giymeme gibi) sıklıkla gözlenmektedir.

Kabin memurları uçuş sırasında yolcuların emniyet, güvenlik ve konforundan sorumludurlar. Bu sorumluluğu yerine getirirken kabin memurlarının sahip olduğu bilgi, beceri farkındalıkları yaptıkları için kalitesini belirler. Havayolu işletmeleri yolcuların ihtiyaç, beklenti ve farklılıklarını anlayan kabin ekipleri ile Dünyanın pek çok farklı ülkesinden farklı kültürlere ve dile sahip insanları memnun etmeyi hedeflerler. Otizminin de bu farklılıklar gibi bilinmesi, anlaşılması ve uçuş emniyetini ve konforunu sağlayacak tedbirlerin alınması gereklidir.

Tatiller ve seyahatler değişikliğe adaptasyon güçlüğü çeken otizmliler ve aileleri için oldukça zorlayıcıdır (Jordan, 1999). Dünya’da ve ülkemizde otizmliler ve aileleri kendilerine uygun koşullar sağlanmadığı için herkesin hakkı olan seyahat ve tatil yapma haklarını yeterince kullanamamaktadır. Oysaki dezavantajlar bu hakkı engellememelidir. Koşulların bu bireyler için iyileştirilmesi ve hizmet veren firmaların personel ve yöneticilerin gerekli önlemleri alması gereklidir (İçöz, 2019).

Otizimli bireyler aşırı kalabalık, gürültülü, seyahat sırasında çeşitli zorluklar, uzun kuyruklarda bekleme, yoğun trafik ve gecikmeler gibi sebepler nedeniyle seyahatlerde sıkıntı yaşamaktadırlar (Atalay & Çınar ;2021). İçsel sınırlamalar ve hastalığın şiddeti bu bireylerin uzun mesafelerden kaçınmasına ve ancak erişilebilir yerlere seyahat etmesine neden olmaktadır (Neo & Flaherty;2018).

Otizimli bireylerin tatilleri ile ilgili yapılan araştırmada Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan kişilerin ulaşımları sırasında ve konaklamalarında karşı karşıya kaldığı sorunlar; konaklanan tesislerde hizmetlerin erişilebilir olmaması ve seyahat sürecinde yaşanan sorunlar olduğu tespit edilmiştir (Atalay & Çınar ;2021).

Bu sorunlar otizimli bireyler ve ailelerinin olumsuz etkilenmesine ve topluma adaptasyonda sıkıntılara neden olduğunu göstermiştir. Bu durum ulaşım ve turizm çalışanlarının ve yöneticilerinin otizm hakkındaki farkındalığının artırılmasının gerekliliğinin altını çizmektedir (Atalay & Çınar ;2021).

Doğru ve arkadaşlarının ‘‘Engelli Bireylerin Turizm Hizmetlerine Yönelik E- Şikâyetleri’’ isimli araştırmasında en fazla şikâyetin havayolu ile ilgili olduğu ve en fazla şikâyet edilen konunun da çalışanların tutum ve davranışları olduğu görülmüştür (Doğru ve ark.2014).

03.12.2011 tarihli 28131 sayılı resmî gazetede yayınlanan ‘mevzuata göre engelli yolcu ‘‘hareket kabiliyeti kısıtlı ve durumu tüm yolculara sunulan hizmetlerin kişinin ihtiyaçlarına göre özel itina ve uyarılama gerektiren kişi’’ olarak tanımlanmıştır. Bu mevzuatta otizimli yolculara yönelik herhangi bir madde yer almamaktadır.

Otizimli bireylerin ulaşımı, havayolu seyahatleri ile ilgili yapılan literatür taramasında da bu konu ile ilgili bir araştırma olmadığı görülmüştür. Makalemizin literatüre otizm ve havayolu konusunda farkındalık yaratacağını düşünmekteyiz.

Dünya ülkeleri arasındaki ulaşımı sağlayan en önemli ulaşım havacılık hem küresel ticaret hem de turizm açısından büyük öneme sahiptir (Arıkan, 1998;4). Hava taşımacılığı, önemli sosyal ve ekonomik faydalar sunmak için en önemli hizmetlerden biridir (Gençoğlu, 2012;26).

Sivil Havacılık sektörünün tüm dünyadaki hızlı gelişimiyle nitelikli insan gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Havayolu işletmeleri artan rekabet ortamında varlıklarını devam ettirebilmek amacıyla hizmet kalitesini artırmaya, yolcu memnuniyetini sağlamaya yönelik çalışmalar yapmak zorunda kalmışlardır. Havayolu işletmelerinin marka ve imaj önyüzü olan kabin memurlarının bu konuda etkinliği ve sorumluluğu artmıştır. Yolcuların bir hava yolu şirketini değerlendirmelerinde büyük ölçüde kabin ekiplerinin etkili olduğu anlaşılmaktadır (Karaarslan 2014: 32).

3. SİVİL HAVACILIK KABİN HİZMETLERİ ÖĞRENCİLERİNİN OTİZME YÖNELİK ALGISI

Sivil havacılık sektörü için ihtiyaç duyulan donanımlı ve eğitimli personelin yetiştirilmesi büyük maliyet ve zaman kaybına neden olmaktadır. Üniversitelerde mesleki eğitim almış personelin havayolu şirketlerinde istihdam edilmesi eğitim süresinin kısalması ve konusunda daha donanımlı personel istihdam edebilmek açısından havayolu şirketleri için oldukça cazip ve ekonomik olmaktadır. Bu amaçla 07 Kasım 2012 tarihinde Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü ve Yüksek Öğretim Kurumunun iş birliği ile bir protokol imzalanmıştır (SHGM Faaliyet Raporu 2012). Bu iş birliği protokolü kabin hizmetleri programlarının gelişmesi için oldukça önemli bir adım olmuş ve sonrasında Üniversitelerdeki yükseköğretimde kabin hizmetleri program sayılarında büyük artış yaşanmıştır. Bu okullar havacılık sektörünü şekillendirecek, havacılık kültürüne ve mesleki donanıma sahip, uluslararası standartlara uygun profesyonel çalışanlar yetiştirme misyonunu üstlenmişlerdir (Kiracı & Bayrak, 2014).

Kabin memurları sosyal, konuşkan aktif, sabırlı, duyarlı, kontrollü, uyumlu, sakin, dengeli, iyimser, özenli ve güvenilir olmalı ve zor şartlar karşısında dayanıklılığa sahip olmalıdır (Aktunç,2013). Kabin memurları uçak içinde yolcunun emniyet, güvenlik ve konforundan sorumlu olduğu için hem mesleki becerileri hem de iletişim becerileri gelişmiş olmalıdır. Yolcuyla iletişim kurabilmek, onları anlayabilmek doğru yönlendirebilmek, sorunları çözümlenebilmek ve memnun edebilmek için kabin memurlarının iletişim becerileri yüksek olmalıdır. Anadilin doğru kullanımı yabancı dilde hakimiyetin yanı sıra etkili iletişim için gerekli olan dikkat, farkındalık, empati, hoş görü ve anlayış gibi beceriler çok önemlidir. Bu nedenlerle kabin ekiplerinin eğitimi, havayollarının başarısı açısından büyük bir öneme sahip olmaktadır (Bolcu, 2008;41).

Türkiye’de Havacılık otoritesi olan Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü özel ihtiyaçları olabilecek bu yolcular için “SHT-ENGELSİZ” Talimatını yayınlamıştır. Bu talimatla engel ve farklılık taşıyan yolcuların yardım almalarını sağlamak amaçlanmış ve onları ayrımcılığa karşı koruyacak kuralları ve esasları belirlenmiştir. Bu talimat havayoluyla seyahat edecek engelli veya hareket kabiliyeti kısıtlı kişileri ve bu kişilere hizmet verilmesinden sorumlu hizmet sağlayıcıları kapsar. Bu talimatın 13. Maddesinde bu kişilere doğrudan yardım hizmeti sunan hizmet veren kuruluşlar, hizmet alınan şirket personeli de dâhil olmak üzere yardım hizmetini sağlayan tüm personelin eğitimi hususunda havayolu işletmesine bir zorunluluk getirmektedir (SHT-ENGELSİZ).

Buna göre tüm personelin engelli veya hareket kısıtlılığı bulunan kişilerin ihtiyaçlarının ne şekilde karşılanacağına ilişkin bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Havayolu işletmeleri engellilerin eşitliği, engellilik bilinci, engellilere davranış kuralları, işaret dili vb. konularda temel ve tazeleme eğitimi almalarını sağlar. Bu konularda verilecek eğitimler Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü tarafından belirtilen standartlarda olmalıdır (SHT-ENGELSİZ).

Dünyanın farklı bölgelerindeki havaalanları, otizm ve zihinsel ve fiziksel gelişim problemlerine sahip olan çocuklar ve aileleri için ihtiyaçlarına cevap verebilecek özel alanlar oluşturmaktalar. Bu özel yolcuların seyahat edebilmeleri için uzmanlar yetiştirilmesi ve programlar geliştirilmesi konusunda çalışmalar gerçekleştirmektedirler.

Havayolları ve sivil toplum kuruluşlarının otizm farkındalık ve eğitim çalışmaları gerçekleştirilerek hem çalışanların hem de toplumun dikkatini çekmektedir. Örneğin; Pegasus Hava Yolları, otizm ve asperger sendromu olan çocukların ve ailelerinin havayolu yolculuklarında yardımcı olmak amacıyla Değer Otizm Derneği tarafından "Değerli Kanatlar" projesini gerçekleştirdiler. Bu proje kapsamında çocuklar ve aileleri ile uçuş simülasyonu gerçekleştirdi.

Kabin hizmetleri programları müfredatlarında mezun öğrencilerin havayolunun rekabet ve konforu artıracak becerileri geliştirecek kalıcı bilgi, beceri ve davranış kalıpları oluşturacak şekilde planlanmaktadır. Uçak içinde olabilecek farklı özelliklere sahip yolcuları tanımak, haklarında bilgi sahibi olmak kabin memurlarının iletişim becerilerini ve sonuç olarak da yolcu memnuniyetini olumlu etkileyecektir. Bu müfredatı uygulayacak yetkinlik sahibi akademik kadro ile öğrencilerin farkındalıkları becerileri artırılmalı ve koçluk sistemiyle bunların kalıcı hale gelmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla Üniversitelerde kabin Hizmetleri Programları müfredatlarını geliştirmekte ve farklı çalışmalarla öğrencilerin farkındalıklarını artırmayı hedeflemektedirler.

Bu çalışmanın amacı, ön lisans (Sivil Havacılık ve Kabin Hizmetleri) öğrencilerinin otizme yönelik algılarının metaforlar yardımıyla incelenmesidir. Bu amaçla ön lisans öğrencilerinin otizme yönelik algılarını tespit etmek için metafor yöntemi ile inceleme yoluna gidilmiştir. Metaforlar günümüzde algıları tespit etmede sıklıkla kullanılmaktadır. Yeni kavramların anlaşılması ve öğrenilmesinde ya da duygunun doğru ifade edilmesinde önemli teknikler arasında kabul edilmektedir.

4. YÖNTEM

4.1 Araştırmanın Modeli ve Deseni

Bu çalışmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, tutum ve davranış değişikliklerini ölçmek, doğal şekilde ortaya çıkan olayların etkisini belirlemek için kullanılan betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma kapsamında, evrenden bir ya da daha fazla örneklem grubunun eş zamanlı alınmasına olanak tanıyan, enlemesine kesitsel desen kullanılmıştır. Kesitsel desenle elde edilen bulgular, araştırmacının tahmin yapmasını sağlamaktadır.

4.2 Araştırmanın Evreni

Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında özel bir üniversitenin ön lisans öğrencilerinden elverişli örnekleme yoluyla belirlenen birinci ve ikinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Erken mesleğe başlama, alanında uzmanlık kazanma ve yüksek öğretime devam edebilme şansını elde etme gibi birçok nedenden mesleki ve teknik eğitim günümüzde önemini korumaktadır. n lisans olarak da adlandırılan bu dönemde, üniversitelerin iki yıllık bölümlerinden mezun olan bireyler yüksekokul mezunu olarak ilk öğrenim derecesini elde etmektedir.

Bu dönemde öğrencilerin sahip oldukları gelişimsel özellikler incelendiğinde, Yaşam Boyu Gelişim kuramının bilinen temsilcilerinden Levinson (1978- 1986-1996)’un ‘‘Bireysel Yaşam Yapısı’’ kuramından (bireyler döllenmeden lme kadar her gelişim döneminde çeşitli ödevleri yerine getirerek ilerler) aktarıldığına göre, genç yetişkinlik dönemi incelendiğinde bazı temel özellikler görülmektedir;

Üç evreden (ilk yetişkinliğe giriş, ilk yetişkinlik için yaşam yapısı oluşturma ve 30 yaşa geçiş) oluşur. Yetişkinliğe geçişte ilk evre olan 17-22 yaşlar bireylerin, ergenlikten yetişkinliğe geçtikleri, yeni duruma uyum sağlamak için acemilik yaşadıkları bir dönemdir. Geçiş sırasında bireylerin yaşadıkları karmaşayı anlamaları, kabul etmeleri ve düzenlemeleri önemlidir. Bu dönemde bireyler çeşitli alanlarda varlık göstermek durumundadırlar. Yetişkinlik ağındaki döngü kültüre göre değişse de evrensel bir sıra izlemektedir ve bu dönem yaşamda kritik önemi olan bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bireyler, aile kurma, eğitimi sürdürme, işe başlama gibi süreçleri içeren bu dönemde bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olarak kendileriyle ve toplumla etkileşim halindedir. Ergenlikte yaşanan içsel süreçler yerini sosyal ve toplumsal süreçlere bırakmıştır.

Araştırmaya katılan ön lisans ğrencilerinin cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	n	%
Kadın	70	53
Erkek	62	47
Toplam	132	100

Tablo 1’de, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine ilişkin bulgular incelendiğinde, %47’si erkek ve %53’ kadın olduğu bulunmuştur. Böylece araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre demografik bilgilerine ilişkin bulgular incelendiğinde çalışma grubunun her iki cinsiyete eşiite yakın yer verdiği bulgularına ulaşılmıştır.

4.3 Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılan Sivil Havacılık ve Kabin Hizmetleri ğrencilerinin otizme ilişkin metaforlarını belirlemek için açık uçlu soru formu kullanılmıştır. Form belirlenen amaç kapsamında dijital ortamda hazırlanarak gönderilmiş ve gönüllülük esasına göre veriler toplanmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin otizmi hangi metaforla ilişkilendirdiklerini belirlemek için ‘‘Otizm ..... gibidir’’ cmlerini

tamamlamaları istenmiştir. Sonrasında öğrencilerin otizm kavramıyla ilişkilendirdikleri metaforu açıklamaları amacıyla “Çünkü.....” kelimesi ile başlayan bölümü ayrıntılı olarak doldurmaları istenmiştir. Belirlenen konuya ilişkin belli bir gruptan ya da grubu temsil edecek örneklem kesitinden veri toplamak amacı ile kullanılan açık uçlu form kısa zamanda çok veriye ulaşmayı sağlamaktadır. Ancak soruları cevaplayan bireylerin soruyu yanlış anlama olasılığı ile yanlış yanıtlanması ya da yüz yüze görüşmelerde olduğu gibi soruyu anlayamadığında soru sorma şansına sahip olmaması açık uçlu formun eleştirilen yönü olarak görülmektedir (Fer, 2011). Veriler toplanmasında kişisel bilgilerin gizliliğine, verilerin toplanması ve analizi sürecinde etik ilkelere özen gösterilmiştir.

4.4 Verilerin Analizi

Araştırmada veriler, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektiren içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Veriler analiz edilirken, her bir soruya verilen yanıtlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve anlamlı bölümler oluşturularak kodlanmaya çalışılmıştır. Tümevarımcı analiz yaklaşımıyla öğrencilerin anlamlı her kelimesi ya da kavramı için birer kod belirlenmiş ve liste oluşturulmuştur. Benzer anlamları içeren kodlar birleştirilerek temalar halinde gösterilmiştir. Nitel veriler analiz edilirken sayısallaştırma yoluna gidilmiştir. Çalışmada iki alan uzmanı bir arada çalışarak kod ve temaların oluşturulması sürecinde görüş birliğine varmışlardır.

5. BULGULAR

Bu bölümde, ön lisans öğrencilerinin otizme yönelik algılarının incelenmesi amacıyla yapılan çalışmanın alt problemleri derinlemesine incelenecektir. Bu amaçla belirlenen çalışmaya ait temalar Şekil 1’de tablo halinde sıralanmaktadır.

-	Ön lisans (Sivil havacılık ve kabin hizmetleri) öğrencilerinin otizme bakışı
o	Otizimli bireyleri tanıma durumu
o	Otizimli bireyleri tanıma tercihlerine bakış
o	Otizimli bireyleri tanımada öğrenilmesi öncelikli konulara bakış
-	Ön lisans (Sivil havacılık ve kabin hizmetleri) öğrencilerinin otizmi algılayışı
o	Öğrencilerin otizme yönelik oluşturdukları metaforlar
▪	Sevgi-saflik masumiyet
▪	Farklı olma
▪	Hastalık
▪	Doğa olayları gibi eşsiz olma
▪	Farkındalık
▪	Farklılık yok

- İletişim

Şekil 1. Temalar

5.1 Ön lisans (Sivil Havacılık ve Kabin Hizmetleri) Öğrencilerinin Otizme Bakışı

Bu bölümde araştırmaya katılan ön lisans öğrencilerinin otizme bakışı incelenmiştir. Oluşan temalar gruplandırılarak (otizimli bireyleri tanıma durumu, tanıma tercihleri ve tanımada öğrenilmesi öncelikli konular olarak) derinlemesine analiz edilmiştir. Detaylı bilgiler aşağıdaki tabloda görülmektedir.

5.1.1. Ön lisans öğrencilerinin otizimli bireyleri tanıma durumu

Araştırmaya katılan ön lisans öğrencilerinin “Otizimli bireylerle karşılaştınız mı?” sorusuna verilen cevaplarının dağılımına ilişkin bulguların dağılımı Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Otizimli Bireylerle Karşılaştınız Mı? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

Karşılaşma durumu	n	%
Karşılaşmadım	62	47
Karşılaştım	70	53
Toplam	132	100

Tablo 2’de, araştırmaya katılan öğrencilerin otizimli bireylerle karşılaşma durumuna ilişkin bulgular incelendiğinde, %47’si karşılaşmamış ve %53’ü karşılaşmış olduğu bulunmuştur. Böylece araştırmaya katılan öğrencilerin otizimli bireylerle karşılaşma durumu değişkenine göre öğrencilerin yarıya yakınının karşılaşmamış olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Karşılaştığını söyleyen grupta ise otizmin tam olarak bilinmediği down sendromu gibi yapısal ve fiziksel görm de etkileyen farklılıklarla karıştırıldığı görülmüştür. Yani çalışma grubunda otizm ile karşılaşma durumu grubun büyük çoğunluğu için gerçekleşmemiştir.

5.1.2 Ön lisans öğrencilerinin otizimli bireyleri tanıma tercihlerine bakış

Araştırmaya katılan ön lisans öğrencilerinin “Otizimli bireyler hakkında eğitim almak ister misiniz?” sorusuna verilen cevaplarının dağılımına ilişkin bulguların dağılımı Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Otizimli Bireyler Hakkında Eğitim Almak İster Misiniz? Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

İsteme durumu	n	%
Evet	123	93
Hayır	9	7
Toplam	132	100

Tablo 3'te, araştırmaya katılan öğrencilerin otizimli bireyler hakkında eğitim almayı isteme durumuna ilişkin bulgular incelendiğinde, %7'si çeşitli nedenlerle (vaktim yok, kararsızım, istemem vb) eğitim almayı istemediği ve %93'ü neredeyse grubun tamamına yakınının eğitim almayı istediği bulunmuştur. Elde edilen bulguyla araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun daha önce hiç otizimli bireyle karşılaşmadığı halde aynı grubun tamamına yakınının (%93) otizimli bireyler hakkında eğitim alma konusunda istekli olması önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bulgu grubun dışa dönüklüğünü ve yeniliklere, yeni bilgilere açıklığını da gösteren önemli bir bulgudur. Ayrıca çalışma grubunda otizimli bireyleri tanıma, haklarında bilgi alma, eğitimlere katılma konusunda hiçbir tedirginliğe, negatif ibareye rastlanmamış olması öğrencilerin otizme genel yaklaşımlarının olumlu olduğunu göstermesi açısından oldukça ilgi çekicidir.

5.1.3 Ön lisans öğrencilerinin otizimli bireyleri tanımada öğrenilmesi öncelikli konular

Araştırmaya katılan ön lisans öğrencilerinin "Otizimli bireyler hakkında hangi konularda eğitimlere ihtiyaç duymaktasınız?" sorusuna verilen cevapların dağılımına ilişkin bulguların dağılımı Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Otizimli Bireyler Hakkında Hangi Konularda Eğitimlere İhtiyaç Duymaktasınız? Sorusunun Cevaplarının Dağılımı

Eğitim konusu	n	%
İletişim	42	29,5
Eğitim	29	22,7
Sağlık	28	22
Beslenme	23	18,2
Diğer	10	7,6
Toplam	132	100

Tablo 4'te, araştırmaya katılan öğrencilerin otizimli bireyler hakkında eğitim almayı istedikleri konuların dağılımına ilişkin bulgular incelendiğinde, %29,5'i iletişim, %22,7'si eğitim, %22'si sağlık, %23'ü beslenme ve geriye kalan kısmı diğer konularda (psikoloji, empati, spor, kişisel gelişim,

istemiyorum, bilmiyorum vb) eğitim almayı istemediği bulgularına ulaşılmıştır. Elde edilen bulguyla araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun daha önce hiç otizmlili bireyle karşılaşmadığı halde aynı grubun tamamına yakının otizmlili bireyler hakkında eğitim alma konusunda istekli olması ve sırasıyla iletişim, eğitim, sağlık, beslenme konularında eğitim almak istedikleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin öncelikle iletişim konusunda birinci sırada eğitim almayı istemeleri önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Otizm bireylerin yakın ve uzak çevreleriyle iletişim kuramaması ile karakterize bir gelişimsel farklılıktır. Hizmet sektöründe görev alacak öğrencilerin otizmlili bireylerle doğru iletişim kurabilmenin yollarını öğrenmek istemeleri, olası durumlarda çözüm üretebilmeleri için de önemli bir parametredir. Öğrencilerin iletişimden sonra otizmlili bireylerin eğitimleri ve sağlıkları hakkında bilgi sahibi olmaya ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Hava yolu taşımacılığında havada olası kriz durumları çözme sorumluluğunu da alan sivil havacılık ve kabin hizmetleri öğrencileri otizmlili bireylerle karşılaşılabilecek olası problemler (sağlık vb) için çözüm basamaklarını öğrenmenin önemine vurgu yapmışlar ve eğitim almak istediklerini beyan etmişlerdir. Öğrenciler son olarak otizmlili bireylerin beslenmesi hakkında bilgi almak istemişlerdir. Hava yolu taşımacılığında yeme içme servis hizmetlerinde hassasiyetlerin gözetilmesi önemlidir. Otizmlili bireylerin takip ettikleri beslenme programının aksatılmaması ve uygun içeriklerin hazırlanarak otizmlili bireyler için hazır edilmesi dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

5.2 n lisans (Sivil havacılık ve kabin hizmetleri) ğrencilerinin otizmi algılayışı ve oluşturdukları metaforlar

Bu bölümde araştırmaya katılan ön lisans ğrencilerinin oluşturdukları metaforlar gruplandırılarak derinlemesine incelenmektedir. Oluşturulan temalar ve temaları oluşturan kodlar aşağıda görülmektedir.

Araştırmaya katılan ön lisans ğrencilerinin "Otizm...benzer; çünkü....." cmlerini tamamlama ile oluşturdukları metaforların dağılımı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Otizm... benzer; çünkü....." cümlesini tamamlama ile oluşturulan metaforların dağılımı.

Tema	Kod	n
Sevgi-saflik masumiyet	Sabun, çocukluk, mutluluk, iyi niyet, yeniden doğan bebek, kötülükten uzak, saf duygular, beyaza benzer, lekesiz.	31
Farklı olma	Nadir parça, kahramana benzer, yalnız olma, bambaşka dünyaya sahip olma, ilgiye ihtiyaç duyma, insan gibi her biri farklı olma, ayrıcalıklı olma, farklı bakış açısı gibi, özel olma, zeki olma, efsaneler	26
Hastalık	Zihinsel engellilik, down sendromu, doğuştan gelen kromozom farkı, özel engel, gelişimsel bozukluk, odaklanamama, dikkat dağınıklığı, duygusal bozukluk, eksiklik, doğuştan gelen hastalık, öğrenim güçlüğü	15
Doğa olayları gibi eşsiz olma	Gökkuşluğu, parlayan yıldız, gül yaprağı, dört yapraklı yonca, çiçek, su, papatya, doğa, meyve ağacının çiçeği, pamuk, yeni dikilmiş fidan.	14
Farkındalık	Farklılıkları anlama, empati, farklı davranma, saf duygulardır	14
Farklılık yok	İnsana benzer, normaldir, fark yoktur, hayata benzer, anne babaya benzer, önyargıdır	10
İletişim	İletişim problemi, anksiyete, duvarla konuşmaya benzer, dilsiz insana benzer, göz teması kuramama, karmaşık öğrenme, sözel ve sözel olmayan iletişim kuramama, kendini ifade edememe, yalnızlık.	7
Boş, bilmiyorum	.....	17

Tablo 5'te, araştırmaya katılan ön lisans öğrencilerinin otizme yönelik oluşturdukları metaforlar incelendiğinde sırasıyla en çok metaforu Sevgi-Saflik Masumiyet temasında (n31) metafor oluşturdukları, bunu Farklı Olma temasında (n26) metafor oluşturdukları, Hastalık temasında (n15) metafor oluşturdukları, Doğa Olayları Gibi Eşsiz Olma temasında (n14) metafor oluşturdukları, Farkındalık temasında (n14) metafor oluşturdukları, Farklılık Yok temasında (n10) metafor oluşturdukları, İletişim temasında (n7) metafor oluşturdukları görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan ön lisans öğrencilerinden oluşan bağımsız bir grubun (n17) bir birbirinden habersiz şekilde ilgili soruya cevap vermediği ya da bilmiyorum şeklinde cevapladığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan ön lisans öğrencilerinin otizme yönelik oluşturdukları metaforlara sırasıyla temalar halinde aşağıda yer verilmektedir.

Sevgi-Saflik Masumiyet Temasına ait bulgular; Ön lisans öğrencilerinin otizme yönelik en çok metaforu Sevgi-Saflik Masumiyet temasında oluşturdukları görülmektedir, oluşturulan metaforlar incelendiğinde;

*K katılımcı olarak kısaltılmış bir semboldür. Cinsiyet kastedilmemektedir.

K85. Otizm sevginin vücut bulmuş haline benzer çünkü otizmliler bireyler insanlara onları birbirinden ayırmadan koşulsuz saf bir sevgi besler.

K90. Otizm bence beyaz bir sabuna benzer; çünkü otizml bireylerin çok saf ve temiz olduğunu düşünüyorum. İçinde kötülük barındırmayan.

K93. Otizm yeni doğmuş bir bebeğe benzer çünkü yeni doğmuş bebek gibi saftır ve ilgi ister

K106. Beyaza benzer. Çünkü otizm lekesiz ve berrak bir şeydir.

Araştırmada ğrencilerin oluşturdıkları metaforlar doğrultusunda en sık tekrarlanan Sevgi-saflık masumiyet (n31) kategorisidir. Bu kategoride; “sabun, çocukluk, mutluluk, iyi niyet, yeni doğan bebek, kötülükten uzak, saflık, lekesiz, beyazlık” gibi kavramlar kullanılmıştır. Öğrencilerin bu temada otizmi en çok Sevgi-saflık masumiyet ile iliştikendirmeleri otizml bireylerin erken yaşlardan itibaren özel bir bakıma ve eğitime ihtiyaç duymaları, çocukluktan itibaren gelişim ve öğrenme basamaklarında yaşıtlarına göre farklı bir gelişim süreci izlemeleri, sahip oldukları davranışların iyi-kötü, yanlış-doğru olarak nitelenememesinden dolayı olduğu düşünülmektedir. Özel eğitime muhtaç olan her birey gibi otizml bireylerde gelişim sürecinde toplumda her meslek ve gruptan bireyle karşılaşabilmekte ve kişisel toplumsal kuralları öğrenmesi için onlara destek verecek, yol gösterecek kişilere ihtiyaç duymaktadır. Doğumdan itibaren anne-babayla başlayan süreç daha sonra okulda öğretmenler ve yakın ya da uzak çevredeki bireyler ile etkileşimlerle devam etmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler otizmin bu yönüne vurgu yapmışlar ve otizml bireyleri masumiyet ile iliştikendirmişlerdir.

Farklı Olma Temasına ait bulgular; ön lisans ğrencilerinin otizme yönelik metaforları ikinci sırada sıklıkla Farklı Olma temasında oluşturdıkları görülmektedir, oluşturulan metaforlar incelendiğinde;

*K katılımcı olarak kısaltılmış bir semboldür. Cinsiyet kastedilmemektedir.

K33. Farklı bakış açısına benzer çünkü onlar her zaman mutlu olmayı ve hayatın güzelliklerini bilirler ve diğer insanlara karşı sevgiyle yaklaşırlar. Ama diğer bireyler her zaman hayatı seven ve diğer insanlara karşı sevgi besleyen kişiler değildir.

K44. Nadir parçalara benzer çünkü çok fazla yoktur.

K31. Kahramanlara benzer çünkü Farkındalık ve özel olmayı ister.

K77. Efsanelere benzer çünkü özel olmak isterler.

K54. Kapalı kilide benzer çünkü doğru anahtar olmadıkça aılamaz.

Öğrenciler oluşturdıkları metaforlar ile otizmi farklılık olarak ele almışlardır. Otizm ile ilgili bu kategoride “nadir parça, kahramana benzer, yalnız olma, bambaşka dünyaya sahip olma, ilgiye ihtiyaç duyma, insan gibi her biri farklı olma, ayrıcalıklı olma, farklı bakış açısı gibi, özel olma, zeki olma, efsaneler” metaforları türetilmiştir. Grldğu gibi öğrenciler bu kategoride olumlu imgeler kullanmış, otizme yönelik farklılıkla birlikte eşsiz, kutsal bir özellik atfetmişlerdir.

Hastalık Temasına ait bulgular; ön lisans ğrencilerinin otizme yönelik metaforları üçüncü sırada Hastalık temasında oluşturdıkları görülmektedir, oluşturulan metaforlar incelendiğinde;

*K katılımcı olarak kısaltılmış bir semboldür. Cinsiyet kastedilmemektedir.

K84. Otizm depresyona benzer çünkü bu iki hastalığı olan kişilerde tek başına oturmayı severler.

K89. Otizm anksiyeteye benzer çünkü aynı şekilde endişe duyuluyor.

K71. Otizm doğuştan gelen bir hastalıktır.

K56. Otizm eksikliğe benzer çünkü gelişim bozukluğuna maruz kalan birçok kişi var.

K123. Kişinin etrafıyla sözel ve sözel olmayan şekilde uygun ilişki kuramaması şeklinde ifade edebileceğimiz gelişimsel bir bozukluğa benzer genellikle çocuklarda görülür, çünkü psikolojik bir bozukluk değildir yani beynin işlev bozukluklarına bağlı bir şeydir

Öğrencilerin bir kısmı oluşturdukları metaforlar ile otizmi doğuştan gelen hastalık olarak niteleyerek konuya açıklık getirmeye çalışmışlardır. Otizm yaygın gelişimsel bir farklılıktır. Tedavisi başta eğitim ve normal sosyal hayata devam etmek olarak basitçe sıralanabilir. Lakin otizimli bireylerin sahip oldukları duyuşsal (işitsel, görsel, hareket vb.) hassasiyetler nedeniyle bu her zaman mümkün olmamaktadır. Hizmet sektöründe görev alacak öğrencilerin otizmle ilgili bu farklılığa dikkat çekmesi ve otizimli bireylere sunulacak özel hizmet ve muamelenin de bir habercisi olarak algılanmaktadır.

Doğa Olayları Gibi Eşsiz Olma Temasına ait bulgular; Ön lisans öğrencilerinin otizme yönelik metaforları dördüncü sırada sıklıkla Doğa Olayları Gibi Eşsiz Olma temasında oluşturdukları görülmektedir, oluşturulan metaforlar incelendiğinde;

*K katılımcı olarak kısaltılmış bir semboldür. Cinsiyet kastedilmemektedir.

K2. Otizm gökkuşacağına benzer çünkü rengarenk ve farklıdır.

K11. Birçok dikenin arasındaki tek bir Gül yaprağına benzer çünkü bu kadar kirli hayatların içinde saf ve temiz kalmış sayılı insanlardandırlar...

K42. Otizm bir gül bahçesinde papatya olmaya benzer. Çünkü otizimli bireyler çoğunluğa göre farklı bakış açısına ve yaşam tarzına sahiptirler.

K110. Meyve ağacına benzer çünkü çiçek açması zaman alır,

K27. Dört yapraklı yoncaya benzer çünkü özeldir.

Öğrenciler otizme yönelik algılarında doğa olayları gibi eşsiz olma (n10) temasına ait metaforları sıklıkla kullanmışlardır. Temaya ait "gökkuşacağı, parlayan yıldız, gül yaprağı, dört yapraklı yonca, çiçek, su, gül bahçesinde papatya, meyve ağacının çiçeği, pamuk, yeni dikilmiş fidan" gibi kavramlar kullanmışlardır. Bu temada oluşturulan metaforlar otizmin benzersizliği üzerine kurgulanmıştır. Gül bahçesinde papatya hem söylem hem kurgu olarak çok etkileyici bir ifade olmuştur. Bir yönüyle evrensel kabule (hepimiz bir çiçeğiz) ve bir yönüyle benzersiz oluşa, biricikliğe (bazıları gül, bazıları papatya) vurgu yapılmaktadır. Dört yapraklı yonca gibi şans ve kutsallık anlamlarına gelen ifadeler de bu kategoride kullanılmıştır.

Farkındalık Temasına ait bulgular; Ön lisans öğrencilerinin otizme yönelik metaforları beşinci sırada Farkındalık temasında oluşturdukları görülmektedir, oluşturulan metaforlar incelendiğinde;

*K katılımcı olarak kısaltılmış bir semboldür. Cinsiyet kastedilmemektedir.

K26. Otizm hayatın gerçeklerine benzer çünkü her olayda bir farkındalık gerekir.

K67. Farkındalığa, Empati ve farklı davranmamızı sağlar

K54. Sınırsız hayal gücü ve her şeyi yapılabilmekle ilgili ile benzer çünkü; hepsinin hayal gücü, düşünceleri kendilerinden ve bizlerden daha farklı olduğuna inanıyorum.

K74. Otizm bir farkındalıktır. Bence dünyadaki tüm saf duygulara benzer çünkü benim için engelsiz bir dünyayı simgeler.

K99. Otizm Matematiğe benzer; çünkü önce anlamakta zorlanır uzaklaşmak ister ancak anlamak için biraz çabaladıktan ve problemleri çözebilmeye başladıktan sonra iç içe olmaktan ve o problemler üzerine düşünüp çözmekten keyif alırız.

Öğrenciler oluşturdukları metaforlar ile otizmi farkındalık olarak ele almışlardır. Otizm ile ilgili bu kategoride “empati, matematik, hayal gücü” metaforları türetilmiştir. Özellikle; “Otizm Matematiğe benzer; çünkü ...” metaforu önemli bir açıklama olarak tespit edilmiştir. İnsan bilmediğinden korkar. Bilinmezde üzerinde çalıştıkça, emek verdikçe, sorunları çözerek yeni izler oluşturdukça tanır ve aşinalığa döner. Hatta bu tanıyış ve biliş zamanla bireyde zorlukları başarıya duygusuyla birleşerek keyif alma haline gelir. Öğrenciler bu kategoride olumlu imgeler kullanarak, otizme yönelik farkındalığı önemsediklerini beyan etmişlerdir.

Fark Yoktur Temasına ait bulgular; Ön lisans öğrencilerinin otizme yönelik metaforları altıncı sırada Fark Yoktur temasında oluşturdukları görülmektedir, oluşturulan metaforlar incelendiğinde;

*K katılımcı olarak kısaltılmış bir semboldür. Cinsiyet kastedilmemektedir.

K14. Otizm anne babamıza benzer çünkü doğuştan ona sahibiz.

K63. Bir fark görünmez sadece isim vardır.

K44. Normal bir hastalığa benzer çünkü bu doğanın bir yapısıdır.

K83. Otizmi anormallestirmekten kaçınarak normal bir duruma benzetmeyi tercih ederim çünkü otizmlilerden bizi ayıran hiçbir ayrıcalık yoktur.

Öğrenciler otizme yönelik algılarında fark yok temasına ait “insana benzer, normaldir, fark yoktur, hayata benzer, anne babaya benzer, önyargıdır” kavramlarını oluşturmuşlardır. Bu ve üstteki temalarda üretilen metaforlarda rol modellik anne babaya, yıldıza, suya verilmektedir. Rol model olarak nitelendirmelerde otizm olumsuz yönleriyle değil olumlu örneklemelerle ilişkilendirilmiştir. Otizmliler bir bireye, çocuğa sahip olmak başta ebeveynler ve aileler için pek çok çaba gerektirmekte adeta görünmez bir okul bitirmeye benzetilmektedir. Öğretici yönü sadece ebeveynler için değil alana gönül veren eğitimciler ve otizmlilerden bizi ayıran hiçbir ayrıcalık yoktur. Otizm bir

okul ve her gün her bireyden yeni şeyler öğreniyoruz. Öğrencilerin oluşturdukları bu ve benzeri metaforlarla otizmin rol modelliğine ve öğreticiliğine vurgu yapmaları konuya başka bir boyut kazandırmaktadır.

İletişim Temasına ait bulgular; Ön lisans öğrencilerinin otizme yönelik metaforları son sırada İletişim temasında oluşturdukları görülmektedir, oluşturulan metaforlar incelendiğinde;

K91. Konuşmak için çabalayan bir bebeğe benzer çünkü iletişim konusunda geride olduğu için diğer bireylerle sağlıklı iletişim kuramaz

K35. Kendini ifade edemeyen dilsiz insana benzer çünkü otizimli bireyler sözlü ve yazılı iletişimde iyi değillerdir.

K43. Otizm iletişim kuramamakla benzer bir durum çünkü otizimli bireylerde insanlar arasında iletişim kuramamaktadır.

K22. Kendini iyi ifade edemeyen dilsiz bir insana benzer çünkü otizm hastası insanların iletişim becerileri zayıftır

K32. Otizm duvarla konuşmaya benzer çünkü otizimli birey o kadar fazla hassas duylulara sahiptir ki siz konuşmadan önce sizin fark etmediğiniz birden fazla sesi duyar, siz seslendiğiniz de ise ya çok gürültülü gelecektir kulaklarını kapayacaktır ya da umursamayacaktır.

Öğrenciler otizme yönelik algılarında son tema iletişime aittir. Otizm iletişim kuramama ile kendini gösteren yaygın gelişimsel bir farklılıktır. Öğrenciler bu temada “iletişim problemi, anksiyete, duvarla konuşmaya benzer, dilsiz insana benzer, göz teması kuramama, karmaşık öğrenme, sözel ve sözel olmayan iletişim kuramama, kendini ifade edememe, yalnızlık” metaforları oluşturmuşlardır. Bu alanda kullanılan kavramlar öğrencilerin otizm kavramına yönelik hayatlarında daha önce yaşamışlıklarının ve bilgilerinin olduğunu duyumsatmaktadır. Aslında bir tanı olarak bilinene ve yaygınlaşana kadar toplumda yüzyıllardır sınırlı sosyal ilişki kuran pek çok birey olmuş ve hayatlarına diğer bireyler gibi normal koşullarda devam edegelmişlerdir. Bir nevi günümüzde etiketleme ve tanılama ile ötekileştirmenin de yolu açılmaktadır. Oysa her bireyin yolculuğu diğerlerinden farklı ve kendine özgüdür. Oysa kültürel kodlarımız “kusur bakan gözdedir”, “canda özür olmaz” gibi pek çok unsur barındırmaktadır. Bu sebeple bu kategoride yer alan kavramlarda öğrencilerin hiçbir ötekileştirme kodu oluşturmamaları önemli bir durum olarak nitelendirilmektedir.

Ayrıca detaylı incelemede ön lisans öğrencilerin %13’ünün (n17) otizm ile ilgili metafor üretmediği ve soruyu boş bıraktığı ya da bilmiyorum şeklinde cevapladığı görülmektedir. Otizm hakkında bilgi sahibi olmamalarının bu konuda etkili olabileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin neredeyse tamamı otizmi tanımaya yönelik verilecek eğitimlere katılmaya gönüllü olacağını belirtmiştir. Bu tespit önemlidir. Verilecek eğitimlere olan ihtiyacı göstermektedir.

SONUÇ

Bu alışma ön lisans ğrencilerinin otizm kavramıyla ilgili algılarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya katılan 132 ğrenci tarafından toplam 117 metafor üretilmiştir. Otizm kavramına yönelik üretilen metaforlar yerli literatürde daha önce yapılmış bir çalışma olmadığı için kendi içinde değerlendirilmiştir. Sevgi-saflık masumiyet, farklı olma, hastalık, doğa olayları gibi eşsiz olma, farklılık yok, iletişim temalarında kategorisel olarak değerlendirilmiştir. Bu alışma ile üniversitelerin otizm ve engellilik konularında bilgi sahibi olması beklenen bölümlerinden (zel eğitim, ocuk gelişimi, öğretmenlik vb.) farklı bölümlerde öğrenim görmekte olan ğrencilerinin görüş ve düşüncelerine ulaşmak hedeflenmiştir. Özellikle hizmet sektöründe görev alacak Sivil Havacılık ve Kabin Hizmetleri bölümü gibi bölümlerdeki her öğrencinin eğitiminin hangi kademesinde olursa olsun otizmle ilgili sahip oldukları algı önemlidir. Bu algıların bireylerin ilerideki kişisel ve mesleki yaşantılarını etkileyeceği düşünülmektedir. Yapılan alışmalar ilerleyen süreçte otizmin görülme sıklığının 68 çocukta bir sıklığına ulaşacağını göstermektedir. Öğrencilerin otizmle ilgili bilgi sahibi olmaları ve öğrencilik sürecinde kendilerini geliştirmeleri onlara mesleki yetkinlik sağlayacak ileride belki onların işe alınmalarında tercih sebebi olacaktır.

Çalışmada ğrencilerin neredeyse tamamının olumlu bir bakış açısıyla konuyu değerlendirdiğini görmekteyiz. Bu sonuçlar öğrencilerin otizme yaklaşımlarının pozitif yönde olduğunu göstermektedir. Çalışma sürecinde öğrencilerin konuya ilgi duyarak gönüllülük esasına göre formları dikkatlice doldurmaları olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bu görüşü destekleyen bir bulgu da n lisans öğrencilerin neredeyse yarısının daha önce otizimli bir bireyle karşılaşmamış olmasına rağmen grubun neredeyse %92'sinin otizmi tanımaya yönelik verilecek eğitimlere katılmaya gönüllü olduğunun tespit edilmesidir. Öncelikli alan olarak iletişim, eğitim, sağlık ve beslenme sıralanmıştır. Bu veri Sivil Havacılık ve Kabin Hizmetleri bölümü ğrencilerinin mesleki yetişme süreçleriyle de yakından ilişkili bulunmuştur. Hizmet sektöründe görevli personelin misafirle yakın ve sıcak ilişkiler kurması, güven vermesi ve sürdürmesi önemlidir. Diğer hizmet sektörlerinde olduğu gibi personelin sağlayacağı bu müşteri memnuniyeti hava yolu şirketlerinin de tüketicisi politikalarında önemli yere sahiptir. Bu sebeple öncelikli doğru iletişimi bilmek, özel konuklar hakkında yeterli bilgiye sahip olmak ve onlara sunulacak ürünlerdeki hassasiyetleri gzetebilmek önemli bir yetkinliktir.

n lisans öğrencilerin otizm kavramıyla ilgili ürettiği metaforlara baktığımızda öğrencilerin %8'i (n10) otizmi farklılaştırmamış ve kabul kategorisinde değerlendirmiştir. Öğrencilerin %92'si ise otizmin farklılığından bahis açarak (Sevgi-saflık masumiyet, farklı olma, hastalık, doğa olayları gibi eşsiz olma, iletişim vb) kategorilerde değerlendirmiştir. Metaforlar ğrencilerin otizm hakkındaki düşüncelerini, algılarını ortaya çıkarmada etkin bir yöntemdir. Salt olarak bir nesneyi veya imgeyi tanımlamak zordur. İstenen kavramın betimlenmesinde metaforlar kolaylıklar sağlamaktadır. Bir nevi

bilinmeyeni görünür hale getirmektedir. Öğrenciler bu çalışmayla otizm kavramına dair düşünce ve algılarını metaforlar yardımıyla açıklama imkânı bulmuşlardır. Üniversite öğrencilerinin metaforları incelediğinde otizm için farklı bakış açıları geliştirdikleri görülmektedir. Metaforlar genelde hayat içinde sıklıkla karşılaşılan kavramları içermektedir. Otizmin spesifik özelliklerini içeren kavramlar pek fazla kullanılmamıştır. Daha çok bilinen, hayata dair benzetmelere yer verilmiştir. Zaman zaman öğrencilerin otizmi üstün zeka, down sendromu, duygusal bozukluk, öğrenme güçlüğü gibi engel durumlarla eş tuttuğu ve bilgilerin karıştığı görülmüştür. Oluşturulan metaforlar arasında olumsuz anlamda alaycı, küçültücü, negatif metaforlara rastlanmamıştır. Bu otizme yönelik olumlu algının göstergesidir. Özellikle farkındalık kategorisinde; “otizm Matematiğe benzer; çünkü ...” metaforu ve doğa olayları gibi eşsiz olama kategorisinde; gül bahçesinde papatya hem söylem hem kurgu olarak çok etkileyici imgeler olmuştur. Yapılan detaylı incelemede sadece metafor sorusunda ön lisans öğrencilerin %13’ünün (n17) otizm ile ilgili metafor üretmediği ve soruyu boş bıraktığı ya da bilmiyorum şeklinde cevapladığı görülmektedir. Otizm hakkında bilgi sahibi olmamalarının bu konuda etkili olabileceği düşünülmektedir. Tespit edilen bu sonuç ile öğrencilerin otizm konusunda bilgilerinin yeterli olmadığı ve konu ile ilgili eğitimlere ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Öneriler;

- Ön lisans (Sivil Havacılık ve Kabin Hizmetleri bölümü) programlarında otizm alanında uzman personel ile belirlenen başlıklarda (iletişim, eğitim, sağlık, beslenme) projeler, eğitimler hazırlanarak öğrencilerin yetkinlikleri artırılabilir. Otizmle ilgili bilgi sahibi olmaları öğrencilerin mesleki gelişimi için önemli olup ilerleyen süreçte işe alımlarında bile tercih sebebi olacağı öngörülmektedir. Bu sebeple eğitimlere önem verilmesi önerilmektedir.

- Öğrencilerin ön lisans eğitimleri süresince farklı gelişim gruplarıyla otizm gibi çeşitli (şenlik, spor, eğlence, interaktif atölye çalışmaları gibi) organizasyonlarla bir araya getirilmesinin ve farkındalık geliştirmelerinin sağlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

- Havayolu firmalarının otizmli yolculara önem vermesi, onların ihtiyaçlarını değerlendirip bunları karşılayacak şekilde düzenlemeler yapması ve çalışanlarını bilinçlendirecek eğitimler vermesi önerilmektedir.

- Hava alanlarında otizmli bireyler için özel bölüm ve hizmet ortamı oluşturulması, uçak içinde en uygun koltukların sağlanması, tüm çalışanların otizm hakkında (iletişim, eğitim, sağlık, beslenme) bilinçlendirilmesi ve nasıl hareket etmeleri gerektiği hakkında bilgilendirilmeleri bu yolcuların ve ailelerinin daha rahat seyahat etmelerine imkân sağlayacaktır.

Sonraki araştırmalar için öneriler aşağıda sunulmuştur;

- Araştırmada n lisans Sivil Havacılık ve Kabin Hizmetleri bölümü ğrencilerinin otizm metaforuyla ilgili görüşlerinde cinsiyet değişkeni ele alınmamıştır. Daha sonraki çalışmalarda cinsiyetin farklılık gösterip göstermediğine bakılabilir.

- Öğrencilerin ğrenim gördükleri sınıf ve öğrenim türüne (ikinci ğretim, normal ğretim) göre otizm algıları bakılmamıştır, sonraki araştırmalarda çalışılabilir.

- Üniversitenin farklı bölümlerinden öğrenciler ile çalışmalar yapılarak otizme yönelik algılarında farklılık olup olmadığına bakılabilir.

- Öğrencilerin down sendromu gibi ya da fiziksel engelli kişilere yönelik algılarına yönelik algıları ile ilgili çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Arslan, M. M. & Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-ğretim açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 35(171),100–108.

Aktunç, İ. (2013). Kabin memuru tanımı. *Türk Hava Yolları Uçuş Eğitim Başkanlığı Cabin Interphone Dergisi*, 1, 9-10.

Atalay, İ. & ınar, K. (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip ailelerin tatil deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2) 457-471.

Bolcu, T. (2008). *Havacılık alışanlarının Yönetimi El Kitabı*. Ankara: Katalog Yayıncılık.

Bozlk, M. (2002). The college student as learner: insight gained through metaphor analysis. *College Student Journal*, 36, 142–151.

Diğer, H. (2018) *niversite ğrencilerinin engellilik algı düzeyinin belirlenmesine yönelik bir araştırma: Fırat niversitesi rneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Doğru, H., Kaygalak, S., avdırlı, C. & Bahçeci, V. (2014). Engelli bireylerin turizm hizmetlerine yönelik e- Şikâyetleri. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2 , 33-47

Fer, S. (2011). *ğretim Tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kararımak ., & Güloğlu B. (2012). Metafor: Danışan ve psikolojik danışman arasındaki köprü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (37), 122- 135.

Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karaarslan E. (2014) *Havayolu Yolcu Taşımacılığında Hizmet Kalitesinin Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma: Kabin Hizmetlerinin Müşteri Tercihlerine Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kiracı, K., & Bayrak, Ü. (2014). Sivil havacılık lisans mezunlarının istihdam ve kariyer durumları üzerine bir çalışma. *Journal of Educational Research Magazine*, 5(2), 68-88.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Çeviren: S. Turan. Ankara; Nobel Yayıncılık.

Neo, W. X., & Flaherty, G.T. (2018). Autism Spectrum Disorder And International Travel. *International Journal Of Travel Medicine And Global Health*, 7, 1–3.

Jordan, R. (1999). *Autistic Spectrum Disorders*. London: David Fulton Publishers

Saatcı, G., Aksu, M. (2020). Lisans düzeyinde turizm eğitimi alan yabancı uyruklu öğrencilerin koronavirüs algılarını metafor yolu ile tespit etmeye yönelik bir araştırma. *Journal of Awareness*, 5(4), 617-630.

Santrock J. W. (2015). *Yaşam Boyu Gelişim, Gelişim Psikolojisi*. 13. Basımdan çeviri. Ankara: Nobel Yayıncılık.

SHGM, (2016). *Faaliyet Raporu*. Ankara: SHGM.

Şıkşık, G (2016) *Otizimli çocuğa sahip ebeveynlerin otizm algıları ve aile özellikleri ile benlik saygıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Tavşancıl, E. & Aslan, E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon yayınevi.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.